

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент” по направление 2.1. Филология, научна специалност „Общо и сравнително езикознание (българска етимология)” за нуждите на Секцията за българска етимология в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин” при БАН, обявен в ДВ, бр. 43 от 07.06.2016 г. с кандидат: главен асистент доктор Христина Пелова Дейкова

Д-р Христина Дейкова участва в конкурса за академичната длъжност „доцент” от позицията на главен асистент в Секцията за българска етимология, където работи почти 23 години, а в момента е неин ръководител. Притежава магистърска степен по специалността славянска филология от Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски”, придобита през 1989 г. Научната и образователна степен „доктор” получава през 2006 г. с дисертация на тема: „Ономасиологични и словообразователни сходства и различия между български и чешки названия на птици”. От 1998 г. съчетава изследователската дейност в Института за български език с преподавателски ангажименти в Югозападния университет „Неофит Рилски и Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Хр. Дейкова се представя в конкурса с впечатляваща продукция от 53 научни публикации (сред които един монографичен хабилитационен труд, издаден на руски език в немското издателство LAP LAMBERT Academic Publishing, три тома на колективния „Български етимологичен речник”, три колективни монографии и атласи (2 издадени в Русия), една студия в съавторство, 34 статии, голяма част от които на чужд език в международни издания. Изследователската активност на Хр. Дейкова изцяло отговаря на профила на настоящия конкурс.

Предмет на монографичното изследване „Этимология и лингвистическая контактология (Румынские глагольные заимствования в одном болгарском говоре)” са диалектни факти (румънски глаголни заемки със завършек *-иша(м)*, *-ъшь(м)*, *-аишь(м)* в говора на Ново село, Видинско), етимологията на които Хр. Дейкова интерпретира, използвайки интегративния метод и цялостното представяне на процеса, който се е осъществявал в условията на регионалната ситуация на езиков контакт, защото убедителната етимология надхвърля диахронния словообразователен анализ и

простото идентифициране на изходната единица. Тя предполага изясняване на промените, които са се случили в приемащия език в процеса на заемането, което изисква знания за конкретната контактна ситуация, но също така и познаване на системните езикови характеристики на контактните езици. Системният подход, който прилага Дейкова в етимологичната процедура интерпретира глаголите в група, обединени от идентичната си или сходна словообразователна структура. Този подход се оказва изключително плодотворен, защото дава възможност за сравнение с други заемки в българския език (гръцки и турски), както и с румънски заемки от други български говори (в Банат), оформени с гръцкия аористен суфикс *-sa*. Тази своеобразна стратификация и □ позволява да направи извода, че проникването на глаголните заемки при непосредствен езиков контакт в българския език се извършва чрез пренасяне на аористните основи на изходните глаголи, адаптирани с форманти, които по произход са афикси с идентична семантика. При разглежданите глаголи това е гръцкият аористен суфикс *-sa* с диалектен вариант *-шъ*. Този извод е съществен момент в етимологичната интерпретация на разглежданите глаголи и дава възможност за изводи относно контактната ситуация - прецизира се времевата и географска локализация на румънския диалект –източник. Аористът, който в румънски започва да изчезва от

XVI в. нататък се е запазил в южната и западната част на дако-румънската територия – в Олтения, Мунтения и южните части на Банат. И досега във всекидневната реч на румънците от тези региони се срещат употреби на аористни форми за първо лице със значение на сегашно или бъдеще време с цел постигане на експресия. Така, интерпретирайки конкретен диалектен материал, тъй като контактните явления са се осъществявали на равнището на народно-разговорната реч и реално са контактували регионални разновидности на двата езика, Христина Дейкова показва как етимологията и езиковата контактология си взаимодействат за постигане на убедителни изводи. Тя търси фонеморфологични причини за оформянето на фонетичния облик на словообразователния формант *-шъ* при изследваната група глаголи. В българските говори консонантното редуване *ш~с* съпътства видовата корелация на глаголите, образувани с гръцката аористна наставка (*кондиша – кондисвам, обриша -обрисвам*). Според българските диалектолози, в западните говори (всъщност, най-вече югозападните) се среща едно обобщаване на аломорфите в полза на шушкатава съгласна (не само *ш* във визираната група, но и *ч* и *ж* в други групи глаголи от типа *кажам – кажувам, обриша - обришувам*). В случая на първата двойка по-скоро става

въпрос за генерализиране на основата за сегашно време. Все пак мисля, че близкият диалектен контекст е бил в състояние да влияе при адаптацията на румънските глаголни заемки. Във Видинско се среща генерализиране на имперфектната основа на глаголите на *-ше* от типа *яа имашем, ние имашеме, они имашеа* (Ст. Стойков, Българска диалектология, 1993, с. 246). Високата фреквентност на тези форми очевидно е повлияла върху фонетичното оформяне на гръцкия аористен суфикс не само при румънските глаголи, но и при други глаголи в диалекта (срв. *въррошъм, бойошъм, куртулишъм съ*). Вероятно този факт в известен смисъл е предположил заключението на М. Младенов за доминираща имперфективност при разглежданата група глаголи в неговата книга „Говорът на Ново село, Видинско”, което Хр. Дейкова убедително ревизира, доказвайки тяхната двувидовост с привеждането на контексти, където те функционират като двувидови.

Монографичният труд на Хр. Дейкова е несъмнен принос в българската етимология. Той се изразява не само в убедителността на конкретните изводи за изходните румънски форми, но и в самия модел на етимологичната процедура, която се прилага за първи път, съчетаваща оригинален етимологичен подход с този на лингвистичната контактология. Това е принос не само за етимологичната теория, но и за етимологичната лексикографска практика.

Приносите на Хр. Дейкова не се изчерпват с нейния хабилитационен труд. Такива откриваме в стойностната ѝ научна продукция, фокусирана в няколко изследователски области: българска и славянска етимология; етимологична теория и практика; диахронна лексикална типология на славянските езици и славянска лексикална ономазиология, както и сравнително и съпоставително славянско езикознание. Концепцията на Българския етимологичен речник със своята специфика, целяща обхващането на максимална част от българското словно богатство, включва и българска диалектна лексика. Като автор в БЕР (т. VI, VII, VIII) Дейкова инвестира своя изследователски потенциал в разкриване произхода на стотици български думи (общо над 200 стандартни страници текст). Голяма брой от тях, за първи път получават етимологично обяснение и в отделни публикации, където прилага комплексен етимологичен анализ, обръщайки специално внимание на семантичния и словообразователния аспект, който включва и механизмите на обратната деривация (позиции 29, 30, 31, 32, 34, 45, 46, 49, 51, 55, 56, 57, 59, 60, 63, 66).

Проблемите на славяно-балканската интерференция трайно вълнуват Дейкова и тя ги интерпретира на различни равнища не само в хабилитационния си труд, но в

значителен брой статии (позиции 21, 58, 59, 61, 64), където изследва множествените контакти на българския език с езиците на Балканския полуостров.

Значимо е участието на Дейкова в трите тома на „Българские материалы” на „Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная“ (Т. 1. Животный мир. Т. 2. Животноводство. Т. 3. Растительный мир. Т. 8. Профессии и общественная жизнь.), където „в научно обращение влизат нови данни за сходствата и различията между славянските диалекти в областта на лексиката и словообразуването, което позволява съществено да се допълни лингвистичната информация за диалектната диференциация на съвременния славянски свят” (позиции 25, 27, 56, 60).

В заключение искам да отбележа, че публикациите на д-р Дейкова се отличават с оригиналност, прецизност и дълбочина, зад които стоят сериозни лингвистични и културни знания. Те я представят като един добросъвестен, сериозен, всестранный подготвен и ерудиран лингвист, който убедително заявява своето присъствие в българската лингвистична наука. Това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да подкрепи гл. асистент д-р Христина Пелова Дейкова за академичната длъжност „доцент” по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Общо и сравнително езикознание (българска етимология)”

17.09.2016
София

Доц. д-р Неда Мутафчиева